

Cartea oamenilor de presă Radu Bălaș și Kocsis Francisko – *370 de zile de teroare* – se înscrie în seria celor (încă puține la număr) menite să recupereze punctual (cazul județului Mureș) memoria holocaustului. Dacă războaiele au – din păcate – totuși cauzele lor, iar luptele de pe fronturi, deși barbare și sălbatice au și ele propria „rațiune” milenară, exterminările de populații sau minorități (evreii, țiganii, minorități sexuale) prin lipsa lor de rațiune par a fi situate în afara istoriei, a umanității. Realitatea lor le situează însă în chiar centrul istoriei, o responsabilitate unică și enormă asupra tuturor.

Din punct de vedere metodologic, autorii folosesc investigația (arhivă, interviuri – mărturii orale, presa vremii) și comparația (vizavi de problema evreiască) necesară și binevenită, referitoare la cele două state (Ungaria și România) aflate succesiv în stăpânirea și administrarea zonei aflate în discuție și legate printr-o veșnică dilemă a dreptului și modului de stăpânire (instituții, națiuni, minorități).

Fără să beneficieze de aparat critic (note, biografie), ceea ce pentru un istoric ar putea reprezenta un minus, cartea structurată în 7 capitole, beneficiază de prezența ineditului documentar, de introducerea treptată în lumea macabră a holocaustului (idei, legislația, etapizare). De la nivelul central în care Fuhrer-ul împreună cu acoliții săi Goebbels, Eichmann, Heidrich, căutau cu înfrigurare o rezolvare a problemei evreiești (soluția finală), trecând prin intermedierea autorităților centrale și locale maghiare hortysto-hitleriste, până la cei aflați în cauză (evreii) se conturează imagini pline de grotesc și absurd.

Meticulozitatea inumană a conducerii hitleriste de a rezolva problema evreiască cu ajutorul unei legislații și dezaprobarea „actelor antisemite individuale care sunt antiproductive”; maghiari deveniți, începând cu anii '20 – '30 antisemiți de moarte și de import (într-un context „favorabil”, își aduc aminte că au o problemă de rezolvat), care acuză evreii maghiarizați deja prin cultură și limbă de filo-românism; evreii care salută intrarea trupelor hortysto-fasciste în oraș, și care nu cred „că o să fie așa de rău cum se aude”. Și peste toate acestea speranța acestora, chiar și la un pas de sălile de gazare: că va fi bine. Un teatru absurd (kafkian) cu scenariu, regie, coregrafii și decoruri – iar actorilor nu li se spun că își joacă de fapt propria moarte, „în aer plutea un miros de carne arsă, iar țiganii-administratori ne spuneau că ardeau rudele noastre, dar noi credeam că vor să ne distrugă sufletește și nu puteam concepe că se întâmplă așa ceva”.

La ineditul documentelor de arhivă, se adaugă mărturiile a zece supraviețuitori ai universului exterminator. Rememorarea curge dureros de limpede, cristalizată parcă de neimaginatul experiențelor și de timp. Inexactitatea, aproximația, înflorirea (amintirea este de obicei o reconstrucție ulterioară a unor realități trecute), nu au loc aici. Experiențele se aseamănă până la identitate, încât se formează imaginea unui singur personaj, tuturor li s-au întâmplat același lucru: jandarmul care bate la ușă și le dă un termen de câteva minute pentru a împacheta; încolonarea, ghetozarea, drumul spre necunoscutul lagăr (unde urma să fie mai bine) în vagoane de marfă a 80-100 de oameni (unde încăpeau doar 30-40), cele două găleți; lagărul, trierile – despărțiri pentru totdeauna. O poveste comună, o durere colectivă.

Un tablou aparte, deși „timid” conturat aparține celorlalți – creștinii – neutrii. Atitudinile contradictorii ale acestora sunt evidente în fața calvarului evreilor, sentimentele antisemite, evoluând în ritmul hotărât de autorități: „după introducerea legilor antisemite mulți oameni din oraș și-au schimbat atitudinea față de noi, iar răutatea lor s-a accentuat”. Măsurile autorităților lasă să iasă la iveală o atitudine aflată până atunci în stare latentă, care aștepta parcă un cadru de manifestare: „când trebuia să ieșim cu Steaua Galbenă în piept, pe stradă, unii râdeau de noi și ne adresau vorbe urâte, alții aveau atitudine rezervată”. Astfel de la marginalizarea celui alt, „... în '43, prin august, eram la ștrand și au venit mai mulți tineri fasciști, care ne-au adunat pe toți evreii și ne-au scos afară din apă, pentru că nu aveam voie să facem baie în aceeași apă cu ceilalți”, până la separarea totală și definitivă (getoizarea) o parte a societății se mișcă în ritmul tobelor autorităților. Fie din frică, convingere sau indiferență, societatea consimte.

Imaginea lagărului exterminator devine aproape iconografică, oamenii se mișcă, suferă, se dezumanizează în cadrul unor instrucțiuni precise: în funcție de vârstă și stare de sănătate un drum duce la gazare iar altul la muncă. Despărțirea este definitivă, în acest context supraviețuirea este un miracol și pare

a fi obiectivată într-un singur sens – cel al mărturiei pentru neuitare. Întâlnirile cu membrii ai familiilor care au supraviețuit sunt redade cu o simplitate aproape nefirească, faptul consumându-se la fel ca și universul exterminacionist – parcă în afara posibilului.

Adăugând la această frescă a holocaustului și masacrul de la Sărmaș, cartea devine o radiografie a anilor celui de-al doilea război mondial, în județul Mureș, o pagină albă mai puțin în istoria holocaustului, o responsabilitate în plus pentru autorități și societate în general.

Virgil Mureșan

Ioan Purcelean, *Mărturii despre generația mea*, Ed. Napoca Star, Cluj 2003

Abdicarea silită a regelui și abolirea regimului de monarhie constituțională, respectiv proclamarea Republicii la 30 decembrie 1947 după mai bine de un secol de eforturi, sacrificii și realizări din partea tuturor forțelor sociale și politice implicate în efortul de modernizare și civilizare a spațiului românesc, a constituit pentru regimul comunist înlăturarea ultimului obstacol ce stătea în calea sovietizării totale a României. În acest context lucrarea profesorului Purcelean „Mărturii despre generația mea” vine în ajutorul efortului istoriografic din ultimii ani de a scrie de la nivel local-regional istoria anilor de început a instaurării noii orânduiri în România – o istorie în a cărei vâltoare a fost prin și autorul.

Este un timp al stalinizării forțate și asazine, care nu permite „discuții” cu atât mai puțin acțiuni cultural-politice în afara noului context – atât doar că distanța dintre universul decizional central al noilor realități și cel local era încă foarte mare (încă locuitorii de pe Valea Someșului nu aflaseră că trăiau într-un alt timp istoric). Exista încă în mentalul colectiv un vid de legitimitate și autoritate politică. Regele abia abdicase, iar posturile de radio - de dincolo „Vocea Americii” și „Europa Liberă” întrețineau într-o atmosferă confuză, dar totuși plină de speranță, ideea că America va începe războiul împotriva U.R.S.S.-ului, iar noi românii, trebuia să fim pregătiți pentru această situație. O lume, putem spune astăzi - aproape virtuală – imaginarul individual și cel colectiv oferind protagoniștilor posibilitatea unei existențe paralele, care contribuie în mod hotărâtor ca și mobil de acțiune a organizațiilor de luptători anticomuniști din întreg spațiul în curs de sovietizare. Fie că este vorba de organizații politice și paramilitare, fie de luptă împotriva colectivizării, lupta tinerei generații, a bisericii greco-catolice..., iminentul sfârșit al regimului, oferea tuturor întoarcerea la tradiții (normalitate), la vechile partide, regalitate, la o Românie „eternă” monarhică-burgheză și național-țărănească (Iuliu Maniu devenise prin sacrificiul său un apostol național). De fapt național-țărănismul și greco-catolicismul erau valorile pe care s-a clădit conștiința națională în această parte a României.

Structurată pe 7 capitole, lucrarea beneficiază de sursele documentare oferite de arhivele naționale de la Bistrița și Cluj, cât și de ineditul mărturiilor orale ale unor supraviețuitori ai evenimentelor prezentate, de amintirile personale ale autorului.

II. Din această perspectivă am ales pentru o scurtă prezentare capitolele I, III și VI, referitoare la organizația Liga Național Creștină, lupta tinerei generații împotriva sovietizării României, precum și povestea dramatică a deportării unor locuitori sași în lagăre de muncă din uniunea Sovietică.

Capitolul I „*Manifestări de rezistență ale țăranilor din județul Bistrița-Năsăud*”, prezintă două ipostaze de rezistență anticomunistă din acest areal geografic: organizația Liga Național Creștină cu obiectivul politic de a contribui la răsturnarea regimului comunist și revenirea la vechiul regim și organizațiile țăranimii care luptau împotriva procesului de colectivizare a agriculturii.

Partea referitoare la activitatea organizației „Garda Albă” și mai ales a căpitanului acesteia, Bodiș Leonida, beneficiază de o privire antropologică, autorul organizând – cauzalități – desfășurări, consecințe pe ideea – realitate a tradițiilor socio-culturale, religioase și politice a locuitorilor din această zonă. În acest context viața țăranilor de pe Valea Someșului cu un desfășurător neperturbat de sute de ani, nu poate fi compatibilă cu noile realități sovietizante, fapt care duce la implicarea lor mai mult sau mai puțin în existența acestei organizații. Reține atenția în mod deosebit imaginea căpitanului Bodiș Leonida, o figură proeminentă (devenită